

Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin
2007-ci il "29" dekabr tarixli
i-130 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir

**“TİKİNTİ MÜQAVİLƏLƏRİ ÜZRƏ”
KOMMERSİYA TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN 16 № li
MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI**

**Bakı şəhəri
2007-ci il**

MÜNDƏRİCAT

ÜMUMİ MÜDDƏALAR	3
ƏSAS ANLAYIŞLAR	3
TİKİNTİ MÜQAVİLƏLƏRİNİN BİRLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ AYRI-AYRI HİSSƏLƏRƏ BÖLÜNMƏSİ.....	4
MÜQAVİLƏ ÜZRƏ GƏLİR	4
MÜQAVİLƏ İLƏ MÜƏYYƏN EDİLMİS TİKİNTİ MƏSRƏFLƏRİ.....	5
MÜQAVİLƏ ÜZRƏ GƏLİR VƏ MƏSRƏFLƏRİN TANINMASI.....	6
EHTİMAL OLUNAN ZƏRƏRLƏRİN TANINMASI.....	9
QİYMƏTLƏNDİRMƏLƏRDƏ DƏYİŞİKLİKLƏR	9
MƏLUMATIN AÇIQLANMASI	9
QÜVVƏYƏ MİNMƏ TARİXİ.....	10
Əlavə 1 – “Tikinti müqavilələri” adlı 11 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı ilə müqayisə	11

“TİKİNTİ MÜQAVİLƏLƏRİ ÜZRƏ” KOMMERSİYA TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN 16 №-li MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Standartın təyinatı

1. Bu Standart “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq hazırlanmış və “Tikinti müqavilələri” adlı 11 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartına əsaslanmışdır.

Məqsəd

2. Bu Standartın məqsədi tikinti müqavilələri ilə bağlı gəlir və xərclərin uçot qaydalarının təyin edilməsindən ibarətdir. Tikinti müqavilələri üzrə həyata keçirilən fəaliyyətin xarakterinə uyğun olaraq, müqavilə üzrə işlərin başlandığı və bitirildiyi tarixlər ayrı-ayrı hesabat dövrlərinə təsadüf edir. Beləliklə, tikinti müqavilələrinin uçotunda əsas məsələ bu müqavilələr üzrə gəlir və xərclərin müvafiq işlərin görüldüyü hesabat dövrləri üzrə bölüşdürülməsidir.

Standartın tətbiqi sahəsi

3. Bu Standart, Uçot Qaydaları nəzərə alınmaqla Azərbaycan Respublikasının Mühasibat Uçotu haqqında Qanununun 10-cu Maddəsinə əsasən maliyyə hesabatlarını hazırlayan kommersion təşkilatları tərəfindən tətbiq edilir.
4. Mühasibat uçotunu tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar ilə bu Milli Mühasibat Uçotu Standartı arasında ziddiyyət yarandığı halda, hazırkı Standart tətbiq edilir.
5. Bu Standart podratçıların maliyyə hesabatlarına tətbiq edilməlidir.

ƏSAS ANLAYIŞLAR

6. Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənaları ifadə edir:
Tikinti müqaviləsi – ayrı-ayrı obyektlərin tikintisi üçün və ya layihəsi, texnologiyası və funksiyası, habelə təyinatı və ya istifadəsi baxımından bir-biri ilə sıx əlaqəli və ya bir-birindən asılı olan obyektlər kompleksinin tikintisi üçün bağlanmış müqavilədir.
Sabit qiymətli müqavilə – bəzi hallarda məsrəflərin artmasını nəzərə alan maddələri əks etdirən müqavilə ilə müəyyən edilmiş sabit qiymətə və ya hər bir məhsul vahidi üzrə podratçının sabit ödənişə razılaşdığı tikinti müqaviləsidir.
“Məsərəflər üstəgəl” müqaviləsi – podratçıya müqavilə ilə icazə verilən və ya başqa yolla müəyyən edilən məsrəflərin əvəzinin, üstəgəl həmin məsrəflərin faiz nisbətində olan məbləğin və ya sabit məbləqli qonorarın ödənilməsinə nəzərdə tutan tikinti müqaviləsidir.
7. Tikinti müqaviləsi həm ayrı-ayrı aktivlərin, həm də öz layihəsi, texnologiyası və funksiyası, habelə təyinatı və ya istifadəsinə görə bir-biri ilə sıx əlaqəli və ya bir-birindən asılı olan bir sıra aktivlərin inşa edilməsi məqsədilə imzalana bilər.
8. Tikinti müqavilələri aşağıdakıları əhatə edir:

- (a) aktivin inşa edilməsi ilə birbaşa bağlı olan xidmətlərin göstərilməsi üzrə müqavilələr. Məsələn, layihə üzrə işlərin idarə edilməsi və ya memarlıq xidmətləri üzrə müqavilələr; və
  - (b) aktivlərin sökülməsi və ya bərpa edilməsi, habelə söküntü işlərindən sonra ətraf ərazinin bərpası üzrə müqavilələr.
9. Tikinti müqavilələri müxtəlif şərtlərlə bağlanıla bilər. Onlar sabit qiymətli və "məsrəflər üstəgəl" müqavilələri kimi təsnif edilir. Bəzi tikinti müqavilələri hər iki növ müqavilələrin xüsusiyyətlərini özündə əks etdirə bilər. Belə hallarda, müqavilə üzrə gəlir və xərclərin nə zaman tanınmalı olduğunu müəyyənləşdirmək üçün, podratçı bu Standartın 24-cü və 25-ci maddələrində qeyd olunmuş bütün şərtləri nəzərə almalıdır.

TİKINTI MÜQAVİLƏLƏRİNİN BİRLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ AYRI-AYRI HİSSƏLƏRƏ BÖLÜNMƏSİ

10. Müqavilə bir neçə aktivin inşasını nəzərdə tutduqda, onların hər birinin inşası aşağıda qeyd olunmuş şərtlər yerinə yetirildiyi halda ayrıca tikinti müqaviləsi kimi nəzərə alınmalıdır:
- (a) hər bir aktivin inşası üzrə ayrı-ayrı təkliflər təqdim edildikdə;
  - (b) hər aktiv üzrə ayrı-ayrı danışıqlar aparıldıqda və podratçı ilə sifarişçinin müqavilənin hər bir aktivə aid hissəsini qəbul edib və ya etməməsi mümkün olduqda; və
  - (c) hər aktiv üzrə gəlir və məsrəflər müəyyən oluna bildikdə.
11. Aşağıda qeyd olunmuş şərtlər yerinə yetirildikdə, müqavilələr məcmusu, müqavilələrin bir və ya bir neçə sifarişçi ilə bağlanmasından asılı olmayaraq, vahid tikinti müqaviləsi kimi nəzərə alınmalıdır:
- (a) müqavilələr məcmusu vahid paket formasında razılaşdırıldıqda;
  - (b) müqavilələr bir-biri ilə sıx bağlı olaraq ümumi mənfəət marjlı vahid layihənin faktiki hissəsini təşkil etdikdə; və
  - (c) müqavilələr eyni vaxtda və ya fasiləsiz ardıcılıqla yerinə yetirildikdə.
12. Müştərinin istəyinə əsasən, müqavilə ilə əlavə aktivin inşa edilməsi nəzərdə tutula bilər və ya əlavə aktivin inşa edilməsilə əlaqədar müqaviləyə düzəliş edilə bilər. Əlavə aktivin inşası aşağıdakı şərtlər yerinə yetirildikdə ayrıca tikinti müqaviləsi kimi nəzərə alınmalıdır:
- (a) aktiv öz layihəsi, texnologiyası və ya funksiyalarına görə ilkin müqavilə ilə nəzərdə tutulmuş aktiv və ya aktivlərdən əsaslı dərəcədə fərqləndikdə; və ya
  - (b) aktivin qiyməti ilkin müqavilənin qiyməti nəzərə alınmadan müzakirə olunduqda.

MÜQAVİLƏ ÜZRƏ GƏLİR

13. Müqavilə üzrə gəlir aşağıdakılardan ibarətdir:
- (a) müqavilə ilə razılaşdırılmış gəlirin ilkin məbləği; və
  - (b) müqavilə üzrə görülməmiş işlərdə aşağıdakılara cavab verən kənarlaşmalar, iddialar və həvəsləndirici ödənişlər:
    - (i) gəlirin yaranması ilə nəticələnəcəyi ehtimal olunduqda; və
    - (ii) etibarlı əsasda qiymətləndirilə bildikdə.

14. Adətən, müqavilə üzrə gəlir alınmış və ya alınacaq məbləğlərin ədalətli dəyəri sayılır. Lakin, müqavilə üzrə gəlirin qiymətləndirilməsi gələcək hadisələrin nəticəsindən asılı olan bir sıra qeyri-müəyyənliklərin təsirinə məruz qalır və hadisələr baş verdikcə və qeyri-müəyyənliklər aradan qaldırıldıqca, çox vaxt qiymətləndirmələrin yenidən nəzərdən keçirilməsi tələb olunur. Buna görə də, müqavilə üzrə gəlirin məbləği bir hesabat dövründən o birisinə keçdikcə arta və ya azala bilər.
15. Kənarlaşma – müqavilə üzrə yerinə yetiriləcək işlərin həcmnin dəyişdirilməsi haqqında sifarişçi tərəfindən verilmiş tapşırıqdır. Kənarlaşma müqavilə üzrə gəlirin artması və ya azalmasına gətirib çıxara bilər. Aşağıda qeyd olunanlar yerinə yetirildikdə, kənarlaşma müqavilə üzrə gəlirin məbləğine daxil edilir:
- (a) sifarişçinin bu kənarlaşmanı və onun nəticəsində yaranan gəliri təstiq edəcəyi ehtimal olunduqda; və
  - (b) gəlirin məbləği etibarlı əsasda qiymətləndirilə bildikdə.
16. İddia – podratçının müqavilə qiymətinə daxil edilməyən xərclərin əvəzi olaraq sifarişçidən və ya digər tərəfdən almaq istədiyi məbləğdir. İddia məsələn, sifarişçinin ucbatından yaranmış gecikmə, texniki xüsusiyyətlər və ya layihədə səhvlər və müqavilə üzrə işlərdə mübahisəli kənarlaşmalar nəticəsində yarana bilər. İddialar yalnız aşağıda qeyd olunanlar yerinə yetirildikdə, müqavilə üzrə gəlirin məbləğine daxil edilir:
- (a) danışıqlar sifarişçinin iddianı qəbul edəcəyi səviyyəyə çatdıqda; və
  - (b) sifarişçi tərəfindən qəbul ediləcəyi ehtimal olunan məbləğ etibarlı əsasda qiymətləndirilə bildikdə.
17. Həvəsləndirici ödənişlər – işlərin yerinə yetirilməsinə dair təyin edilmiş normalara əməl edildikdə və ya artıqlaması ilə yerinə yetirildikdə, podratçıya ödənilən əlavə məbləğlərdir. Məsələn, müqavilə podratçıya işlərin vaxtından əvvəl yerinə yetirildiyinə görə həvəsləndirici ödənişi nəzərdə tuta bilər. Aşağıda qeyd olunanlar yerinə yetirildikdə, həvəsləndirici ödənişlər müqavilə üzrə gəlirə daxil edilir:
- (a) müqavilə ilə razılaşdırılmış işlərin kifayət qədər əhəmiyyətli hissəsinin tamamlanması mərhələsinə çataraq, sifarişin yerinə yetirilməsinə dair təyin edilmiş normalara əməl ediləcəyi və ya onların artıqlaması ilə yerinə yetiriləcəyi ehtimal olunduqda; və
  - (b) həvəsləndirici ödənişlərin məbləği etibarlı əsasda qiymətləndirilə bildikdə.

MÜQAVİLƏ İLƏ MÜƏYYƏN EDİLMİŞ TİKİNTİ MƏSRƏFLƏRİ

18. Müqavilə üzrə məsrəflər aşağıdakılardan ibarətdir:
- (a) konkret müqaviləyə birbaşa aid olan məsrəflər;
  - (b) müqavilə ilə nəzərdə tutulmuş fəaliyyətə ümumiyyətlə aid edilə bilən və eyni zamanda konkret müqaviləyə aid edilə bilən məsrəflər; və
  - (c) müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq, sifarişçi tərəfindən xüsusi olaraq ödənilməsi tələb oluna bilən sair məsrəflər.
19. Konkret müqaviləyə birbaşa aid olan məsrəflər aşağıdakılardan ibarətdir:
- (a) tikinti aparılan əraziyə nəzarət edilməsi üçün çəkilən məsrəflərlə yanaşı, tikintidə çalışan işçilərin maaşları;
  - (b) tikintidə istifadə edilən materialların dəyəri;
  - (c) müqavilə üzrə istifadə edilən maşın və avadanlıqların amortizasiyası;

- (ç) maşın, avadanlıq və mal-materialların tikinti ərazisinə daşınması və oradan köçürülməsi üzrə məsrəflər;
- (d) maşın və avadanlıqların icarə məsrəfləri;
- (e) müqavilə ilə birbaşa bağlı olan layihə işləri və texniki dəstək üzrə məsrəflər;
- (ə) səhvlərin düzəldilməsi üzrə, habelə ehtimal olunan zəmanət məsrəfləri daxil olmaqla, zəmanət öhdəliyindən irəli gələn işlər üzrə qiymətləndirilmiş məsrəflər; və
- (f) üçüncü tərəflərin iddiaları.

Bu məsrəflər müqavilə üzrə nəzərdə tutulmuş gəlirə daxil edilməyən təsadüfi gəlir vasitəsilə azaldıla bilər, məsələn artıq qalan materialların satışından və müqavilənin yerinə yetirilməsindən sonra maşın və avadanlıqların xaric olmasından əldə edilmiş gəliri təsadüfi gəlir adlandırmaq olar.

20 Müqavilə ilə nəzərdə tutulmuş fəaliyyətə ümumiyyətlə aid edilə bilən və eyni zamanda konkret müqavilələrə aid edilə bilən məsrəflər aşağıdakılardan ibarətdir:

- (a) sığorta ödənişləri;
- (b) konkret müqaviləyə birbaşa aid olmayan texniki dəstək və memarlıq işləri üzrə məsrəflər; və
- (c) tikinti üzrə əlavə (qaimə) xərclər.

Belə məsrəflər oxşar xüsusiyyətlərə malik olan bütün məsrəflərə ardıcıl olaraq tətbiq edilən sisteməlik və rəsonal metodlar əsasında bölüşdürürlər. Onların bölüşdürülməsi tikinti fəaliyyətinin normal səviyyəsinə əsaslanır. Tikinti üzrə əlavə xərclər tikintidə çalışan işçilərin əmək haqqları üzrə məlumatların hazırlanması və işlənilməsi kimi xərcləri əks etdirir. Müqavilə ilə bağlı fəaliyyətə ümumiyyətlə aid edilə bilən və eyni zamanda konkret müqavilələrə aid edilə bilən məsrəflərə həmçinin 13 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq müəyyən edilmiş borclara aid edilən məsrəflər də daxildir.

21. Müqavilə ilə nəzərdə tutulmuş fəaliyyətə aid edilə bilməyən və ya hər hansı bir konkret müqaviləyə aid edilə bilməyən məsrəflər tikinti müqaviləsi üzrə nəzərdə tutulmuş məsrəflərə daxil edilmir. Belə məsrəflərə aşağıdakılar aiddir:

- (a) əvəzinin ödənilməsi müqavilə ilə nəzərdə tutulmamış ümumi inzibati xərclər;
- (b) satış xərcləri;
- (c) əvəzinin ödənilməsi müqavilə ilə nəzərdə tutulmamış tədqiqat və təcrübə-konstruktor işləri üzrə xərclər; və
- (ç) heç bir konkret müqavilə üzrə istifadə edilməyən işsiz dayanan maşın və avadanlıqların amortizasiyası.

22. Müqavilə üzrə məsrəflərə müqavilənin imzalandığı andan onun bitməsinədək olan dövrdə müqavilə işlərinə aid edilə bilən məsrəflər daxildir. Bundan başqa, müqavilə ilə birbaşa bağlı olan və onun bağlanması təmin edilməsi üzrə çəkilən məsrəflər ayrılıqda müəyyənləşdirilə və etibarlı surətdə qiymətləndirilə bildikdə və müqavilənin həqiqətən imzalanacağı ehtimal olunduqda, müqavilə üzrə məsrəflərin bir hissəsi kimi tanınmalıdır. Müqavilənin imzalanmasının təmin edilməsi üzrə çəkilən məsrəflər yarandıqları dövrün xərcləri kimi tanındıqda, müqavilə işə növbəti hesabat dövründə qüvvəyə mindikdə, o zaman bu məsrəflər müqavilə üzrə məsrəflərə daxil edilə bilməz.

MÜQAVİLƏ ÜZRƏ GƏLİR VƏ MƏSRƏFLƏRİN TANINMASI

23. Tikinti müqaviləsinin nəticəsi etibarlı surətdə qiymətləndirilə bildikdə, müqavilə üzrə gəlir və məsrəflər hesabat tarixinə olan müqavilə üzrə işlərin tamamlanması

mərhələsinə əsasən müvafiq olaraq gəlir və xərc kimi tanınmalıdır. Tikinti müqaviləsi üzrə gözlənilən zərər hazırkı Standartın 37-ci maddəsinə uyğun olaraq dərhal xərc kimi tanınmalıdır.

24. Sabit qiymətli müqavilələrə gəldikdə, tikinti müqaviləsinin nəticəsi bütün aşağıda qeyd olunan şərtlərin yerinə yetirildiyi təqdirdə etibarlı surətdə qiymətləndirilə bilər:
- (a) müqavilə üzrə ümumi gəlir etibarlı surətdə ölçülə bildikdə;
  - (b) müqavilə ilə bağlı olan iqtisadi səmərələrin müəssisəyə daxil olacağı ehtimal olunduqda;
  - (c) həm müqavilənin bitirilməsi üçün tələb olunan məsrəflər, həm də hesabat tarixinə müqavilə üzrə işlərin tamamlanma mərhələsi etibarlı surətdə qiymətləndirilə bildikdə; və
  - (ç) müqavilə üzrə faktiki olaraq çəkilmiş məsrəflərin əvvəlki qiymətləndirmələr ilə müqayisə edilə bilməsi üçün müqavilə üzrə məsrəflər dəqiq müəyyənləşdirilə və qiymətləndirilə bildikdə.
25. “Məsərəflər üstəgəl” müqaviləsinə gəldikdə isə, tikinti müqaviləsinin nəticəsi bütün aşağıda qeyd olunan şərtlərin yerinə yetirildiyi təqdirdə etibarlı surətdə qiymətləndirilə bilər:
- (a) müqavilə ilə bağlı olan iqtisadi səmərələrin müəssisəyə daxil olacağı ehtimal olunduqda; və
  - (b) müqavilə üzrə məsrəflər, onların əvəzinin həqiqətən ödənilib-ödənilməyəcəyindən asılı olmayaraq, dəqiq müəyyənləşdirilə və qiymətləndirilə bildikdə.
26. Gəlir və xərclərin müqavilə üzrə işlərin tamamlanması mərhələsinə uyğun olaraq tanınması adətən “işin faiz etibarlı ilə tamamlanması metodu” kimi qəbul edilir. Bu metoda uyğun olaraq, müqavilə üzrə gəlir işin müəyyən tamamlanma mərhələsinə nail olmaq prosesində çəkilmiş məsrəflərə uyğun olaraq tanınır və nəticə etibarlı ilə maliyyə hesabatlarında təqdim edilən gəlir, xərclər və mənfəət tikinti işlərinin tamamlanmış hissəsinə aid edilə bilər.
27. “İşin faiz etibarlı ilə tamamlanması metodu”-na uyğun olaraq, müqavilə üzrə gəlir Mənfəət və zərər haqqında hesabatda müvafiq işlərin yerinə yetirildiyi hesabat dövrlərində gəlir kimi tanınır. Müqavilə üzrə məsrəflər adətən Mənfəət və zərər haqqında hesabatda onların aid olduqları işlərin yerinə yetirildiyi hesabat dövrlərində xərc kimi tanınır. Bundan başqa, müqavilə üzrə ümumi məsrəflərin müqavilə üzrə ümumi gəlirdən artıq olacağı hər hansı ehtimal edilən məbləğ hazırkı Standartın 37-ci maddəsinə uyğun olaraq dərhal xərc kimi tanınır.
28. Müqaviləyə aid gələcək fəaliyyətlərlə bağlı məsrəflər, onların əvəzinin ödəniləcəyi ehtimal olunduqda, podratçı tərəfindən aktiv kimi tanınır. Belə məsrəflər sifarişçidən alınacaq məbləği əks etdirir və adətən müqavilə üzrə tamamlanmamış tikinti işi kimi təsnifləndirilir.
29. Artıq müqavilə üzrə gəlirə daxil edilmiş və eyni zamanda Mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmış məbləğin əldə edilməsinə dair hər hansı qeyri-müəyyənlik yarandıqda, əldə olunması mümkün olmayan və ya əvəzinin ödəniləcəyi artıq ehtimal olunmayan hər hansı məbləğ müqavilə üzrə gəlirin məbləğinə düzəliş kimi deyil, xərc kimi tanınır.
30. Ümumiyyətlə, müəssisə aşağıdakıları əhatə edən müqavilə şərtlərilə razılaşdıqdan sonra öz qiymətləndirmələrini etibarlı əsasda apara bilər:

- (a) inşa edilməsi nəzərdə tutulan obyekt ilə bağlı hər bir tərəfin qanunla təmin edilmiş hüquqları;
- (b) müqavilə üzrə işin yerinə yetirilməsinin əvəzində ödəniləcək məbləğ; və
- (c) hesabləşmanın həyata keçirilməsi qaydası və şərtləri.

Eyni zamanda, müəssisədə işlək daxili maliyyə büdcə və hesabat vermə sisteminin mövcud olması zəruri hesab olunur. Müqavilə yerinə yetirildikcə, müəssisə müqavilə üzrə gəlir və xərclərə aid qiymətləndirmələrə yenidən nəzər yetirir və ehtiyac yarandıqda onlara düzəlişlər edir. Belə yoxlamaların keçirilməsinə olan ehtiyac özü-özlüyündə mütləq şəkildə müqavilə nəticələrinin etibarlı əsasda qiymətləndirilə bilmədiyini nəzərdə tutmur.

31. Müqavilənin tamamlanma mərhələsi bir sıra yollarla müəyyənləşdirilə bilər. Müəssisə işin yerinə yetirilməsinə etibarlı əsasda qiymətləndirə bilən metodu seçməlidir. Müqavilənin xarakterindən asılı olaraq, bu metodlar aşağıdakılardan ibarət ola bilər:

- (a) işlərin yerinə yetirilməsi üçün hesabat tarixinə müqavilə üzrə çəkilmiş məsrəflərin müqavilə üzrə qiymətləndirilmiş ümumi məsrəflərin məbləğinə nisbəti;
- (b) yerinə yetirilmiş işlərə dair qiymətləndiricilərin rəyi; və ya
- (c) müqavilə üzrə işlərin fiziki olaraq tamamlanmış hissəsi.

Sifarişçilərdən alınmış aralıq ödənişlər və avans məbləğlər adətən yerinə yetirilmiş işləri əks etdirmir, bu səbəbdən də işlərin tamamlanma mərhələsinin müəyyən olunması üçün əsas kimi qəbul edilə bilməz.

32. İşin tamamlanma mərhələsi hesabat tarixinə müqavilə üzrə çəkilmiş məsrəflərə əsasən müəyyənləşdirildikdə, yalnız yerinə yetirilmiş işi əks etdirən müqavilə üzrə məsrəflər hesabat tarixinə çəkilmiş məsrəflərə daxil edilir. Daxil edilməyən müqavilə üzrə məsrəflərə aid aşağıdakı nümunələri göstərmək olar:

- (a) müqavilə ilə nəzərdə tutulan gələcək fəaliyyətə aid olan müqavilə üzrə məsrəflər; və
- (b) subpodrat müqaviləsi üzrə yerinə yetiriləsi işlərə görə subpodratçılara verilən avanslar.

33. Tikinti müqaviləsinin nəticəsi etibarlı əsasda qiymətləndirilə bilmədikdə, aşağıda qeyd olunanlar yerinə yetirilməlidir:

- (a) gəlir yalnız müqavilə üzrə çəkilmiş məsrəflərin əvəzinin ödəniləcəyi ehtimal olduğu məbləğdə tanınmalıdır; və
- (b) müqavilə üzrə məsrəflər onların çəkildiyi dövrdə xərc kimi tanınmalıdır.

Tikinti müqaviləsi üzrə ehtimal olunan zərər hazırkı Standartın 37-ci maddəsinə uyğun olaraq dərhal xərc kimi tanınmalıdır.

34. Müqavilənin ilkin mərhələlərində onun nəticəsini çox vaxt etibarlı surətdə qiymətləndirmək mümkün olmur. Buna baxmayaraq, müəssisənin müqavilə üzrə çəkdiyi məsrəflərin əvəzinə alacağı ehtimal oluna bilər. Buna görə də, müqavilə üzrə gəlir yalnız çəkilmiş məsrəflərin əvəzinin ödəniləcəyi ehtimal olduğu məbləğdə tanınmalıdır. Müqavilənin nəticəsinin etibarlı surətdə qiymətləndirilməsi mümkün olmadığı üçün heç bir mənfəət tanınmır. Lakin, müqavilə üzrə ümumi məsrəflərin müqavilə üzrə ümumi gəlirin məbləğindən artıq olması ehtimal olunarsa, o zaman hər hansı artıq olan məbləğ hazırkı Standartın 37-ci maddəsinə uyğun olaraq dərhal xərc kimi tanınmalıdır.

35. Əvəzinin ödənilməsi ehtimal edilməyən müqavilə üzrə məsrəflər dərhal xərc kimi tanınırlar. Əvəzinin ödəniləcəyi ehtimal olunmayan və dərhal xərc kimi tanınmalı olan

müqavilə üzrə çəkilmiş məsrəflərin baş verməsi hallarına aid misallar aşağıdakı şərtləri özündə əks etdirən müqavilələri əhatə edir:

- (a) tam şəkildə hüquqi cəhətdən qorunmamış, yəni hüquqi qüvvəsi sual altında olan;
  - (b) yerinə yetirilməsi gözlənilən məhkəmə qərarının nəticəsindən və ya qanunvericilik aktından asılı olan;
  - (c) məhkəmə qərarına əsasən yararsız hesab ediləcəyi və ya müsadirə ediləcəyi ehtimal olunan mülkiyyətə aid olan;
  - (ç) sifarişçi öz öhdəliklərini yerinə yetirə bilmədikdə; və ya
  - (d) podratçı müqaviləni bitirə və ya onunla bağlı öhdəlikləri başqa yolla yerinə yetirə bilmədikdə.
36. Müqavilənin nəticələrinin etibarlı surətdə qiymətləndirilməsinə əngəl yaradan qeyri-müəyyənliklər artıq mövcud olmadıqda, tikinti müqaviləsi ilə bağlı gəlirlər və xərclər hazırkı Standartın 33-cü maddəsinə deyil, 23-cü maddəsinə uyğun olaraq tanınmalıdır.

EHTİMAL OLUNAN ZƏRƏRLƏRİN TANINMASI

37. Müqavilə üzrə ümumi məsrəflərin müqavilə üzrə ümumi gəlirlərdən artıq olması ehtimal olunduqda, ehtimal olunan zərər dərhal xərc kimi tanınmalıdır.
38. Belə zərərin məbləği aşağıdakılardan asılı olmayaraq müəyyənləşdirilir:
- (a) müqavilə üzrə işlərin başlanıb-başlanılmaması;
  - (b) müqavilə üzrə fəaliyyətlərin tamamlanma mərhələsi; və ya
  - (c) hazırkı Standartın 11-ci maddəsində qeyd olunan vahid tikinti müqaviləsi kimi nəzərə alınmayan digər müqavilələrdən əldə olunması gözlənilən mənfəət məbləği.

QIYMƏTLƏNDİRMƏLƏRDƏ DƏYİŞİKLİKLƏR

39. İşin faiz etibarı ilə tamamlanması metodu hər uçot dövründə müqavilə üzrə gəlir və məsrəflərin cari qiymətləndirmələrinə kumulyativ əsasda tətbiq edilir. Buna görə də müqavilə üzrə gəlir və məsrəflərin qiymətləndirilməsində və ya müqavilənin nəticəsinin qiymətləndirilməsində baş verən dəyişikliklərin təsiri "Uçot siyasəti, uçot qiymətlərində dəyişikliklər və səhvlər üzrə" 11 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq qiymətləndirmələrdə dəyişikliklər kimi uçota alınır.

MƏLUMATIN AÇIQLANMASI

40. Müəssisə aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- (a) müqavilə üzrə gəlirin hesabat dövründə gəlir kimi tanınmış məbləği;
  - (b) müqavilə üzrə gəlirin hesabat dövründə tanınmış məbləğinin müəyyənləşdirilməsində istifadə edilmiş metodlar; və
  - (c) başa çatdırılmamış, yəni yerinə yetirilmə prosesində olan tikinti müqavilələrinin tamamlanma mərhələsinin müəyyənləşdirilməsi üçün istifadə olunan metodlar.

41. Balans hesabatı tarixində başa çatdırılmamış, yeni yerinə yetirilmə prosesində olan müqavilələr üzrə müəssisə aşağıdakıların hər birini açıqlamalıdır:
- (a) hesabat tarixinə çəkilmiş məsrəflərin və tanınmış mənfəətin (tanınmış zərərlər çıxılmaqla) ümumi məbləği;
  - (b) alınmış avansların məbləğini; və
  - (c) tutmaların məbləği.
42. Tutmalar dedikdə, müqavilədə belə ödənişlər üçün göstərilmiş şərtlər yerinə yetirilmədən və ya nöqsanlar aradan qaldırılmadan ödənilməyən aralıq hesabların məbləğləri nəzərdə tutulur. Aralıq hesablar, sifarişçi tərəfindən ödənilib-ödənilməməsindən asılı olmayaraq, müqavilə üzrə yerinə yetirilmiş işlərə görə ödənilməli olan məbləğlərdir. Avanslar – müvafiq işlərin yerinə yetirilməsindən qabaq podratçı tərəfindən alınmış məbləğlərdir.
43. Müəssisə, aşağıda qeyd olunanları öz balans hesabatında təqdim etməlidir:
- (a) aktiv kimi - müqavilə üzrə nəzərdə tutulmuş işlərə görə sifarişçilərdən alınmalı olan ümumi məbləği; və
  - (b) öhdəlik kimi - müqavilə üzrə nəzərdə tutulmuş işlərə görə sifarişçilərə ödənilməli olan ümumi məbləği.
44. Müqavilə üzrə nəzərdə tutulmuş işlərə görə sifarişçilərdən alınmalı olan ümumi məbləğ aşağıda qeyd olunanların netto-məbləğidir:
- Yerinə yetirilmə prosesində olan və çəkilmiş məsrəflərlə tanınmış mənfəətin cəminin (tanınmış zərərlər çıxılmaq şərti ilə) aralıq hesabların məbləğindən artıq olduğu bütün müqavilələr üçün
- (a) çəkilmiş məsrəflər üstəgəl tanınmış mənfəət; çıxılsın
  - (b) tanınmış zərərlərlə aralıq hesabların cəmi.
45. Müqavilə üzrə nəzərdə tutulmuş işlərə görə sifarişçilərə ödənilməli olan ümumi məbləğ aşağıda qeyd olunanların netto-məbləğidir:
- Yerinə yetirilmə prosesində olan və çəkilmiş məsrəflərlə tanınmış mənfəətin cəminin (tanınmış zərərlər çıxılmaq şərti ilə) aralıq hesabların məbləğindən az olduğu bütün müqavilələr üçün
- (a) çəkilmiş məsrəflər üstəgəl tanınmış mənfəət; çıxılsın
  - (b) tanınmış zərərlərlə aralıq hesabların cəmi
46. Müəssisə hər hansı şərti aktivləri və şərti öhdəlikləri "Qiymətləndirilmiş öhdəliklər, şərti öhdəliklər və şərti aktivlər üzrə" 10 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq açıqlamalıdır.

QÜVVƏYƏ MİNMƏ TARİXİ

47. Bu Standart Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin müvafiq əmri ilə qüvvəyə minir.

Əlavə 1 – “Tikinti müqavilələri” adlı 11 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı ilə müqayisə

“Tikinti müqavilələri üzrə” Kommersiya Təşkilatları üçün 16 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartı əsasən “Tikinti müqavilələri” adlı 11 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartından (2006) götürülmüşdür. Bu standartlar arasındakı əsas fərqlər aşağıda təqdim edilir:

- 16 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartı ilə 11 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı arasında əhəmiyyətli fərqlər mövcud deyil
- 1-ci maddədə verilmiş ümumi müddəalar 16 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartını “Mühasibat uçotu haqqında” qanun ilə əlaqələndirmək üçün əlavə edilmişdir
- 11 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartına bir sıra şərhəci misallar və təqdimatlar daxildir. Müəyyən edilmiş siyasətə uyğun olaraq, bütün misallar 16 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartından çıxarılmış və Şərhlər sənədində əhatə olunacaqdır.
- 16 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartının bəzi maddələrində, onların mənasını aydınlaşdırmaq məqsədilə daha sadə ifadələr işlədilmişdir.
- 16 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartının 31-ci maddəsinə, bu maddənin mənasını aydınlaşdırmaq məqsədilə, kiçik əlavə edilmişdir.